

สรรพคุณโพธิพฤกษ์ของพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ Benefits of Bodhipruet of the 5 Buddhas

อารุณ สิทธิวงศ์
เสพบัณฑิต โห่งบัณฑิต
Aroon Sitthiwong
Sepbandit Hnongbundit

วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author, E-mail: mcu.sepbandit@gmail.com

บทคัดย่อ

โพธิพฤกษ์ หรือ ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ในภัทรกัปนี้ มีอยู่ 5 ชนิด ได้แก่ ต้นชีก ต้นมะเดื่อ ต้นไทร ต้นอัสสัตถะพฤกษ์หรือต้นโพธิ์ และต้นนาคะหรือต้นกาคะทิง ต้นโพธิพฤกษ์ นอกจากเป็นต้นไม้ที่เหล่าพระพุทธเจ้าประทับนั่งตรัสรู้ได้โคนแล้ว โดยธรรมชาติของต้นโพธิพฤกษ์นี้ ยังมีคุณประโยชน์หลายด้าน องค์ประกอบของต้นไม้ใบ และผลสามารถนำมาเป็นอาหารได้ ลำต้น เป็นยารักษาโรคและสามารถนำมาสร้างเรือนสำหรับอยู่อาศัยได้ นอกจากนี้ เปลือก ใบ ราก ผลและยาง สามารถนำมาปรุงเป็นยารักษาโรคร้ายที่เกิดกับสัตว์มนุษย์ได้อย่างดี สะท้อนให้เห็นตามจริงว่า ต้นโพธิพฤกษ์นี้ มีคุณอนันต์ในการยังชีพของสัตว์โลกได้เป็นอย่างดีทั้งทางกายและทางใจ

คำสำคัญ : โพธิพฤกษ์, พระพุทธเจ้า

Abstract

The Bodhipruet (The Bodhi tree) or The tree where the Buddha attained enlightenment of Buddha 5 in this Eternity. There are 5 types include : The Indian Walnut tree, fig tree, banyan tree, Bodhi tree and Indian laurel tree. It is the tree where Lord Buddha was already sitting under the tree of

enlightenment and has many benefits. The tree elements, leaves and fruit can be taken as food, the Body is a medicine and can be used to build a house for living. In addition, the bark, leaves, roots, fruit and rubber can be cooked as a cure for disease. Reflect that: This Bodhipruek tree has an infinite benefit in the sustenance of beings both physically and mentally.

Keywords : Bodhipruek, Buddha

บทนำ

ในภทฺทกัณฑ์นี้มีพระพุทธเจ้าจุติมาปฏิสนธิเพื่อตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าทั้งสิ้น 5 พระองค์ ได้แก่ พระกกุสันธพุทธเจ้า พระโกนาคมนพุทธเจ้า พระกัสสปะพุทธเจ้า พระโคตมะพุทธเจ้า และพระอาริยมตฺตยพุทธเจ้า ในการเสด็จมาเพื่อตรัสรู้นี้ ตามธรรมเนียมแห่งพุทธศาสนาแล้วพระพุทธเจ้าจะมีต้นไม้ที่เกิดพร้อมกับพระองค์ที่เรียกว่าสหชาติ เกิดขึ้นมาเพื่อเป็นที่นั่งในวันแห่งพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ๆ จะเสด็จมาตรัสรู้ภายใต้ต้นไม้นั้น และต้นไม้ที่ว่านี้ไม่ว่าชื่อเดิมจะเป็นอย่างไรก็ตาม เมื่อพระพุทธเจ้า ได้นั่งภายใต้ต้นไม้นั้นแล้วบำเพ็ญสมณะธรรมจนตรัสรู้ ต้นไม้นี้จะได้ชื่อว่า “ต้นโพธิ์” ซึ่งแปลว่า “ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้” ต้นไม้นี้เป็นต้นไม้สหชาติ คือ เกิดมาเพื่อเป็นที่ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ และพระพุทธเจ้าทั้ง 5 พระองค์ในภทฺทกัณฑ์นี้ จึงมีต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ดังนี้

- 1) พระกกุสันธะ มีต้นมหาสิริสะ หรือต้นชีกใหญ่เป็นต้นไม้ตรัสรู้
- 2) พระโกนาคมนะ มีต้นอุทุมพะ หรือต้นมะเดื่อเป็นต้นไม้ตรัสรู้
- 3) พระกัสสปะ มีต้นนิโครธะ หรือต้นไทร หรือต้นกร่างเป็นต้นไม้ตรัสรู้
- 4) พระโคตมะ มีต้นอัสสัตถะ หรือต้นโพธิ์ หรือต้นป่าแปงเป็นต้นไม้

ตรัสรู้

- 5) พระเมตไตรย มีต้นนาคะ หรือต้นกาละมังเป็นต้นไม้ตรัสรู้

ต้นไม้เหล่านี้มีปรากฏในโลกปัจจุบันอยู่ทั่วภาคพื้นทวีปเอเชีย สะท้อนให้เห็นว่าเป็นภาคพื้นที่มีพระพุทธเจ้าเสด็จมาตรัสรู้มากที่สุดตามคติทางพุทธศาสนา

โพธิพิกษ

การศึกษาหาความรู้สิ่งหนึ่งสิ่งใดควรเริ่มต้นด้วยการศึกษาหาความหมายของสิ่ง

นั้น ๆ เพื่อให้ทราบที่ไปที่มาของรากศัพท์ว่ามีความเป็นมาอย่างไร จึงจะเข้าใจให้ครบถ้วน ในกระบวนการเรียนรู้อย่างแท้จริง ซึ่งต้นไม้มันเป็นที่ตรัสรู้ นี่ อธิบายความหมายและนิยาม ศัพท์ในทางภาษาบาลี อันเป็นแหล่งที่มาที่ไปได้ดังนี้

โพธิพฤกษ์ อ่านว่า โพ-ทิ-พริก รูปแบบเขียนเป็นแบบสันสกฤต แต่บาลีว่า โพธิรุกข

โพธิรุกข อ่านว่า โพ-ทิ-รุก-ชะ

โพธิรุกข มาจากศัพท์ว่า โพธิ+รุกข

โพธิ แปลว่า ความรู้อันยอดเยี่ยมหรือการตรัสรู้ ความรู้ที่พระพุทธเจ้าทรงมีหรือ ปัญญาเครื่องตรัสรู้ และหรือโพธิญาณ

รุกข แปลว่า ต้นไม้ รวมกันเป็น โพธิรุกข จึงแปลว่า ต้นไม้เป็นที่ประทับนั่งตรัสรู้ หรือต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ ในภาษาไทยนิยมใช้ตามรูปสันสกฤตว่า “โพธิพฤกษ์”

สิ่งที่ต้องทำความเข้าใจ

พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ตรัสรู้ภายใต้ต้นไม้ชนิดใดชนิดหนึ่ง ต้นไม้นั้นก็ได้นาม เรียกว่า “โพธิรุกข-โพธิพฤกษ์” เช่น พระโพธิสัตว์ประทับนั่งใต้ต้นสะเดาแล้วตรัสรู้ ต้นสะเดานั้นก็จะไดนามว่า “โพธิพฤกษ์” และโพธิพฤกษ์นี้ ไม่ใช่มีแค่ประจำพระพุทธเจ้าที่ ตรัสรู้ในภพภพนี้เท่านั้น เพื่อให้เข้าใจถ้อยคำทั่วบริบูรณ์ จึงต้องนำโพธิพฤกษ์หรือต้นโพธิ์ ของพระพุทธเจ้าทั้งหลายนับตั้งแต่พระทีปังกรเป็นต้นมา ที่พบในคัมภีร์พุทธวงศ์ และนำ องค์ที่ 1 ถึงองค์ที่ 3 มาจากคัมภีร์ชินกาลมาลีปกรณ์ (แสง มนวิฑูร, 2550, หน้า 13) มาใส่ไว้ให้เต็มดังต่อไปนี้

1) พระตันหังกร ต้นสัตตปณณะหรือต้นตีนเป็ด 2) พระเมธังกร ต้นกิ่งสุกะ หรือต้นทองกวาว 3) พระสรณังกร ต้นปาลิหรือต้นแคฝอย 4) พระทีปังกร ต้นปีปผลิหรือ ต้นเลียบ 5) พระโกณฑัญญะต้นสาละกัลยาณีหรือต้นขนาง 6) พระมังคละ ต้นนาคะหรือต้น กากะทิง 7) พระสุมนะ ต้นนาคะหรือต้นกากะทิง 8) พระเรวตะ ต้นนาคะหรือต้นกากะทิง 9) พระโสภิตะ ต้นนาคะหรือต้นกากะทิง 10) พระอนมทัสสี ต้นอชฺฐะหรือต้นรูกฟ้าขาว 11) พระปทุมมะ ต้นมหาโสณะหรือต้นอ้อยช้าง หรือต้นคำมอก 12) พระนารทะ ต้นมหาโสณะ หรือต้นอ้อยช้างหรือต้นคำมอก 13) พระปทุมุตตระ ต้นสลพะหรือต้นสน 14) พระสุเมธะ ต้นมหานิพพะหรือต้นสะเดาป่า 15) พระสุชาตะ ต้นมหาเวฬุหรือต้นไผ่ใหญ่ 16) พระปิย ทัสสี ต้นกุกุระหรือต้นกุ่ม 17) พระอถกทัสสี ต้นจัมปกะหรือต้นจำปาป่า 18) พระธรรมทัส

สี ต้นพิมพาละหรือกรวกะหรือต้นมะพลับ หรือต้นซ้องแมว 19) พระสิทธิธะ ต้นกัณณิกา
ระหรือต้นกรณิการ 20) พระติสสะ ต้นอสนะหรือต้นประดู่ลาย 21) พระปัสสะ ต้นอาลม
กะหรือต้นมะขามป้อม 22) พระวิปัสสี ต้นปาทลีหรือต้นแคฝอย 23) พระสิขี ต้นปุลนทริกะ
หรือต้นมะม่วงป่า 24) พระเวสสฏฐ ต้นมหาสาละหรือต้นสาละใหญ่ หรือต้นส้านหลวง หรือ
ต้นมะตาดทางภาคเหนือ 25) พระกุกสันธะ ต้นมหาสิริสะ หรือต้นซีกใหญ่ 26) พระโกนา
คมนะ ต้นอุทุมพระ หรือต้นมะเดื่อ 27) พระกัสสปะ ต้นนิโครธะ หรือต้นไทร หรือต้นกร่าง
28) พระโคตมะ ต้นอัสสัถะ หรือต้นโพธิ์ หรือต้นป่าแป้ง และ 29) พระเมตไตรย ต้นนาคะ
หรือต้นกากะทิง

สรรพคุณโพธิพฤกษ์

ผู้เขียนเลือกต้นไม้โพธิพฤกษ์ของพระพุทธเจ้าลำดับที่ 25-29 เท่านั้น ที่มีปรากฏ
ในโลกปัจจุบันนี้ เพื่อศึกษาสายพันธุ์และสรรพคุณต่าง ๆ โดยตั้งประเด็นศึกษา ดังนี้ 1) สาย
พันธุ์ของโพธิพฤกษ์ 2) ด้านโภชนาหาร 3) ด้านสรรพคุณทางยารักษาโรค

1) ต้นมหาสิริสะหรือต้นซีกใหญ่โพธิพฤกษ์ของพระกุกสันธะพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าพระนามว่ากุกสันธะ ตรัสรู้ ณ ฌวันไม้ซีก หลังจากทรงบำเพ็ญเพียร
อยู่นาน 8 เดือนเต็ม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556)

1.1) สายพันธุ์ของโพธิพฤกษ์

แหล่งที่มา : <https://sites.google.com>

ชื่อสามัญ : Indian Walnut, Siris

ชื่ออื่น ๆ : ชิก, ชิก, จามจุรี, กะชีก, ชุงรุ้ง, ก้ามปู, กระโก, จามรี (ภาคกลาง) มะขามโคก, มะรุมป่า (นครราชสีมา) ก้านช้าง (ชัยภูมิ) ถ่อนนา (เลย) พญากระบุง (ปราจีน) จ้าขาม (ภาคเหนือ) ตืด (ตาก) กรีด, แกะระ (ภาคใต้) กาแซ, กาไม (สุราษฎร์ธานี) (วิทยา บุญวรพัฒน์, 2554: 46)

วงศ์ : วงศ์ถั่ว Leguminosae และวงศ์ย่อย Mimosoideae

ชื่อวิทยาศาสตร์ : Albizia lebbeck Benth.

ลักษณะสำคัญ : ไม้โตเร็ว ทรงพุ่มโปร่ง ใหญ่ แผ่กว้าง ไม่สมำเสมอ กิ่งก้านใหญ่และบิดงอ เปราะ เปลือกต้นสีน้ำตาลเข้ม มีรอยแตกตื้นแต่หนาแน่น ใบ ก้านใบชั้นที่หนึ่ง 2-4 คู่ ก้านยาวสุดมีใบย่อย 3-6 (9) ใบ ขนาด 1.5-5.5 x 0.9-3 ซม. ปลายมักเป็นติ่ง เส้นใบหลักไม่สมมาตร หูใบขนาดเล็กมาก ดอกเป็นช่อกลมกว้าง 4-7 ซม. สีขาวอมเขียว เปลี่ยนเป็นเหลืองอ่อน ช่อหนึ่งมี 2-4 ช่อ ออกร่วมกันในซอกใบบน ๆ ช่อไม่แตกแขนง ดอกย่อยมีก้าน 2-4 มม. ช่อกลิบบอก 7.5-11 มม. มีพูกลีบยาวเท่ากับหลอดกลีบ เกสรตัวผู้ยาวกว่า 25 มม. ดอกย่อยตรงกลาง แตกต่างจากดอกด้านข้าง ดอกมีกลิ่นหอมตอนเย็น ผล (10) 15-35 x 3-4 ซม. สีเหลืองอ่อน ผิวบางและแบน แตกได้มี 4-12 เมล็ด

1.2) ด้านโภชนาหาร

พฤษหรือชิกเป็นไม้ยืนต้นสูงใหญ่ ต้นที่อายุมาก ๆ อาจสูงได้กว่า 25 เมตร กิ่งก้านแผ่ขยายให้ร่มเงากว้างขวาง ยอดและใบอ่อนชิกมีรสหวานมัน ลวกหรือต้มให้รสชาติดีมาก โดยเฉพาะหากผัดไฟแดงหรือแกงเลียงใส่ปลาอย่างหรือกุ้งแห้ง อาจนับเป็นผักยืนต้นที่มียอดอ่อนที่รสชาติดีมากอีกชนิดหนึ่งในระดับเดียวกันกับผักอีกลำหรือมะกล่ำตาช้างทีเดียว ดอกอ่อนลักษณะเหมือนดอกจามจุรี แต่สีออกเหลืองอ่อน แทนที่จะเป็นมีชมพูเหลือง กินได้เหมือนใบอ่อน มีรสมันเช่นกัน

ข้อมูลทางโภชนาการ

ใบชิกสด 1 กิโลกรัม โปรตีน ร้อยละ 16.2 เส้นใยอาหาร ร้อยละ 29.6 พลังงาน 18.8 MJ/kg แคลเซียม 19.3 g/kg ฟอสฟอรัส 1.7 g/kg กรดอะมิโน อาร์จินิน ร้อยละ 4.8 ของโปรตีน กรดอะมิโน ลูซีน ร้อยละ 6.8 ของโปรตีน กรดอะมิโน วาลีน ร้อยละ 4.9 ของโปรตีน (กฤษ เหลือลมัย, 2563: 43)

ยอดผักชิกอ่อน ๆ ที่แตกจากการตัดกิ่งใหญ่จะหวานอร่อย นุ่มนวล ผัดไฟแดงได้ ความกรอบกรุบ แต่ถ้ามีใบที่ไม่อ่อนมากนักปนมาด้วย ก็เหมาะจะเลียงชดน้ำร้อนๆ บางคนชอบ

ใส่ทางกะทิเพิ่มความมันให้น้ำแกง ทั้งยังส่งผลให้กลิ่นกะปิในเครื่องแกงหอมกว่าเลี้ยงในน้ำเปล่า ๆ

ความเป็นพิษ : ฝู่นจากไม้มีกลิ่นหอมและเผ็ดร้อน อาจทำให้เกิดการระคายเคืองต่อจมูกและลำคอของคนงานโรงเลื่อย เปลือกใช้เป็นยาเบื่อปลา สีย้อมสีแดงจากเปลือกไม้ทำให้เกิดการระคายเคืองผิวหนัง ฝู่นมีซาโปนินและกินไม่ได้มาก แต่กับสัตว์ในฟาร์มเช่น แกะกินได้โดยไม่เป็นพิษ

1.3) สรรพคุณทางยารักษาโรค

สรรพคุณทางยาของซึกเป็นยาสมุนไพร เมล็ดและเปลือก เป็นยาสมานแผล เช่น รักษาแผลในปาก ในลำคอ เหงือกหรือฟันผุ ริดสีดวงทวารหนัก แก้ท้องร่วง ห้ามเลือด ตกใน ส่วนเมล็ด ช่วยรักษากลากเกลื้อน โรคเรื้อน ทำยารักษาเยื่อตาอักเสบ ใบพฤษใช้ดับพิษร้อน ทำให้เย็น เปลือกและเมล็ดใช้รักษาอาการโรคบิด ท้องเสีย, เมล็ดรสฝาดเมา แก้โรคผิวหนัง กลากเกลื้อน เรื้อน แก้เยื่อตาอักเสบ, ใบมีสรรพคุณเย็น ใช้ต้านพิษ แก้ปวดแสบปวดร้อน ผงเปลือกและผงรากใช้ทาทำให้เหงือกแข็งแรง และทาแผลที่เหงือก รากใช้แก้ท้องเสีย และใช้ใส่แผล (มูลนิธิหมอชาวบ้าน, 2566)

2) ต้นอุทุมพระหรือต้นมะเดื่อ ต้นโพธิพฤกษ์พระโกนาคนะพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าพระนามว่าโกนาคนะทรงบำเพ็ญ 6 เดือน บรรลุสัมโพธิญาณอันอุดม ณ ควางโมมะเดื่อ

2.1) สายพันธุ์ของโพธิพฤกษ์

ภาพ ต้น กุแซ แหล่งที่มา : <https://medthai.com>

ชื่อสามัญ

Cluster Fig

ชื่อวิทยาศาสตร์

Ficus racemosa Linn.

วงศ์

LEGUMINOSAE

ชื่ออื่น

กูแซ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน), เตื่อเกลื่อง (ภาคกลาง, ภาคเหนือ), เตื่อน้ำ (ภาคใต้), มะเตื่อ (ลำปาง), มะเตื่อชุมพร มะเตื่ออุทุมพร (ภาคกลาง)

ลักษณะทั่วไป ต้นมะเตื่อเป็นไม้ยืนต้นผลัดใบสูง 5–20 เมตร กิ่งอ่อนมีขนสีน้ำตาลแดงปกคลุมบาง ๆ ต่อมาจะหลุดร่วงไป ใบเป็นใบเดี่ยวเรียงสลับ แผ่นใบรูปไข่ถึงรูปหอก ปลายใบแหลม โคนใบเว้าถึงกลม ออกดอกเป็นกระจุก ดอกขนาดเล็ก ผลรูปไข่กลับ เมื่อสุกสีแดงเข้มถึงม่วง มะเตื่อมีถิ่นกำเนิดในประเทศศรีลังกา จีนตอนใต้ เอเชียใต้ และตะวันออกเฉียงใต้ สายพันธุ์มะเตื่อที่มีอยู่ในโลก ซึ่งทางพฤกษศาสตร์ได้มีการรวบรวมไว้นั้นมีประมาณ 600 สายพันธุ์ แต่สายพันธุ์ที่บ้านเรารู้จักกันดี คือ มะเตื่อ มีชื่อท้องถิ่นกันแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ได้แก่ อีสาน เรียก “หมากเตื่อ” มีขนปกคลุม ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่หรือรูปใบหอก ปลายใบแหลม ขอบใบเรียบ ดอกออกเป็นช่อ ดอกช่อเกิดภายในฐานรองดอกที่มีรูปร่างคล้ายผล ออกที่ลำต้นและกิ่ง ผลรูปกลมแบนหรือรูปไข่ มีขน ออกเป็นกระจุกตามกิ่งและลำต้น ภายในผลมีเกสรเล็ก ๆ อยู่ เมื่อสุกมีสีแดงอ่อน จนถึงเข้ม ออกดอกระหว่างเดือนมิถุนายน-เดือนสิงหาคม และออกผลระหว่างเดือน พฤศจิกายน-เดือนกุมภาพันธ์ มะเตื่อได้ถูกบันทึกไว้ในตำนานของชาวฮินดูว่าเป็นไม้มงคล และเป็นต้นบถของคนไทยพม่า มอญ มาแต่โบราณ ในสมัยโบราณไทยมีการนำไม้มะเตื่อมาทำเป็นพระที่นั่ง กระจวย ตักน้ำมันเจิมถวาย และหม้อน้ำที่กษัตริย์ใช้ถวายน้ำในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก แต่ปัจจุบันคนไทยนิยมปลูกเป็นไม้ประดับกลางแจ้ง มีถิ่นกำเนิดในประเทศศรีลังกา จีนตอนใต้ เอเชียใต้ และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ราชันย์ ภูมา และสมราน สุดดี, 2557)

2.2) ด้านโภชนาการ

มะเตื่อเป็นผลไม้ที่มีเส้นใยอาหารสูง จึงช่วยในการย่อยอาหาร ในประเทศอินเดียนิยมใช้ใบมะเตื่อมารับประทานเป็นอาหาร ในประเทศไทยทางภาคอีสานนำผลดิบกินกับน้ำพริกแจ่วบอง ภาคเหนือนำผลดิบกินกับลาบ น้ำพริกปลา ประโยชน์มะเตื่อ เปลือกของมะเตื่อสามารถนำมาใช้แทนน้ำตาลได้ นอกจากจะใช้รับประทานเป็นผลไม้สดแล้ว ยังสามารถนำมาใช้ทำขนมได้อีกด้วย เช่น พาย แยม อบแห้ง ผลไม้กวน พุดดิ้ง เค้ก ไอศกรีม ไข่ผสมในชาไข่มุก ใส่ขนมแทนลูกเกด ผลแห้งนำไปคั่วแล้วนำมาปั่นใช้แทนกาแฟ เป็นต้น

คุณค่าทางโภชนาการ

มะเดื่อแห้ง 100 กรัม พลังงาน 249 กิโลแคลอรี คาร์โบไฮเดรต 63.87 กรัม น้ำตาล 47.92 กรัม เส้นใย 9.8 กรัม ไขมัน 0.93 กรัม โปรตีน 3.3 กรัม วิตามินบี 1 0.085 มิลลิกรัม 7% วิตามินบี 2 0.082 มิลลิกรัม 7% วิตามินบี 3 0.619 มิลลิกรัม 4% วิตามินบี 5 0.434 มิลลิกรัม 9% วิตามินบี 6 0.106 มิลลิกรัม 8% วิตามินบี 9 9 ไมโครกรัม 2% โคลีน 15.8 มิลลิกรัม 3% วิตามินซี 1.2 มิลลิกรัม (ทวิทอง หงษ์วิวัฒน์ และนิตดา หงษ์วิวัฒน์. 2566)

คำแนะนำ : การรับประทานมะเดื่ออาจทำให้ฟันผุได้ เนื่องจากมีปริมาณของน้ำตาลสูง และการรับประทานมะเดื่อในปริมาณที่มากเกินไปก็อาจจะทำให้ท้องร่วงได้เช่นกัน

2.3) สรรพคุณทางยารักษาโรค

สรรพคุณของมะเดื่อช่วยบำรุงร่างกายและต่อต้านอนุมูลอิสระ ช่วยยับยั้งเซลล์มะเร็งและลดความเสี่ยงของการเกิดโรคมะเร็งต่าง ๆ ช่วยลดความเสี่ยงของการเกิดโรคหัวใจและหลอดเลือด ช่วยทำให้หัวใจทำงานได้อย่างเป็นปกติและช่วยป้องกันการเกิดโรคความดันโลหิตสูง ช่วยป้องกันโรคโลหิตจาง เนื่องจากมีธาตุเหล็กและโฟเลตสูง ช่วยบำรุงและรักษาสายตา ช่วยบำรุงกระดูกและฟันให้แข็งแรง ป้องกันโรคกระดูกพรุน ช่วยปรับสมดุลของกรดต่างในร่างกาย ช่วยบรรเทาอาการเจ็บคอ ช่วยสมานแผลในช่องปาก

มะเดื่อมีสรรพคุณด้านพืชสมุนไพร ได้แก่ เปลือกต้น มีรสฝาด แก้ท้องร่วง (ที่ไม่ใช่บิดหรืออหิวาตกโรค) ชะล้างบาดแผล สมานแผล แก้ประดง ผื่นคัน แก้ไข้ ท้องเสีย ไข้รากสาดน้อย และแก้ธาตุพิการ ราก มีรสฝาดเย็น แก้ไข้ กระทุ้งพิษไข้ ถอนพิษไข้ และแก้ท้องร่วง ผล มีรสฝาดเย็น แก้ท้องร่วง และสมานแผล ผลสุก เป็นยาระบาย ซึ่งมีงานวิจัยออกมาว่าในผลมะเดื่อแต่ละผลนั้นจะมีปริมาณน้ำตาลธรรมชาติอยู่ถึง 83% เป็นผลไม้ที่อุดมไปด้วยแคลเซียมและไฟเบอร์สูงมาก มีวิตามินเอ, บี และซี อยู่มาก ช่วยระบบขับถ่ายที่ดีเยี่ยม ช่วยในการขับถ่ายและกำจัดของเสียออกจากร่างกายได้เป็นอย่างดี และยังช่วยป้องกันอาการท้องผูกได้อีกด้วย ใช้เป็นยาระบาย ป้องกันอาการท้องผูก ช่วยป้องกันและลดความเสี่ยงของการเกิดโรคมะเร็งลำไส้ใหญ่ ช่วยป้องกันนิ่วในไตและกระเพาะปัสสาวะอักเสบ ช่วยพอกดับและห้าม ช่วยบรรเทาอาการของโรคภูมิโรค

3) ตันนิโครธหรือตันไทร ตันโพธิ์ฤกษ์ของพระกัศสปะพุทธเจ้า

กัศสปะพุทธวงศ์ กล่าวไว้ว่า พระพุทธเจ้าองค์ที่ 27 พระนามว่า พระกัศสปะพุทธเจ้า ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ 7 วัน จึงได้ประทับตรัสรู้ ณ ฌวันนิโครธ (ขุ. พุทธ. 33/25/361-364)

3.1) สายพันธุ์โพธิพฤกษ์

แหล่งที่มา <https://www.facebook.com/ต้นไทรคลินิกการแพทย์แผนไทย>

ชื่อสามัญ Golden Fig, Weeping Fig, Weeping or Java Fig, Weeping Chinese Banyan, Benjamin Tree, Benjamin's fig, Ficus tree

ชื่อวิทยาศาสตร์ Ficus benamina L.

วงศ์ขุน MORACEAE (วิทย์ เทียงบุญธรรม, 2546: 384)

ต้นนิโครธ เป็นชื่อภาษาบาลีของต้นไทรหรือต้นกร่างชนิดหนึ่ง ซึ่งเป็นพันธุ์ไม้ที่รู้จักกันดีในภาษาสันสกฤตว่า “บันยัน” (banyan) และในภาษาฮินดูว่า “บาร์คาด” (bargad) (คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2566) ต้นนิโครธมีถิ่นกำเนิดอยู่ในประเทศอินเดีย ศรีลังกา และปากีสถาน และแพร่กระจายทั่วไปในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สมุนไพรไทยย้อย มีชื่อท้องถิ่นอื่น ๆ ว่า ไทรพัน (ลำปาง), ไทร (นครศรีธรรมราช), ไทรกระเบื้อง (ประจวบคีรีขันธ์), ไฮ (ภาคตะวันตกเฉียงเหนือ), ไทรย้อยใบแหลม (กรุงเทพฯ), จาเรย (เขมร), ไชราย้อย เป็นต้น เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ สูงประมาณ 10-30 เมตร แขนงใบมีระหว่าง 4-6 คู่ ก้านใบอวบ ยาว 2-5 ซม. ผลกลมโต วัดผ่าศูนย์กลางได้ประมาณ 1-1.5 ซม. ผลจะติดแน่นอยู่กับกิ่ง แต่ละผลจะมีกาบ 2-4 กาบ เมื่อผลแก่จะมีสีแดงคล้ำ ๆ หรือสีเลือดหมู เป็นอาหารของพวกนกได้เป็นอย่างดี การขยายพันธุ์นั้นส่วนใหญ่จะเป็นไปเองตามธรรมชาติ โดยพวกนกมากินผลแล้วไปถ่ายมูลยั้งที่ต่าง ๆ นอกจากนั้นยังอาจใช้วิธี

ตอนกิ่งหรือปักชำก็ได้ (คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2566)

3.2) ด้านโภชนาการ

ในประเทศอินเดียใช้ใบสำหรับใส่อาหารรับประทาน แต่สำหรับประเทศไทยไม่นิยมรับประทาน แต่ผลของไทร้อยอมมนุษย์สามารถรับประทานได้แต่ไม่ค่อยนิยม (วรรณากัลยาณวงศ์ ณ อยุธยา, 2566)

3.3) สรรพคุณทางยารักษาโรค

นิโครธ มีสรรพคุณด้านพืชสมุนไพร อาทิ ใบและเปลือกใช้แก้โรคท้องเสีย ท้องร่วง ถ่ายเป็นมูกเลือด และช่วยห้ามเลือด ในทางอายุรเวชใช้เปลือกแก้โรคเบาหวาน ยางใช้แก้โรคริดสีดวงทวาร หูด ผลสุกใช้เป็นยาระบาย ส่วนราก ใช้เคี้ยวเพื่อป้องกันโรคเหงือกบวม นอกจากนี้ รากอากาศของไทร้อยมีสรรพคุณเป็นยาแก้กาฬโลหิต บำรุงโลหิต แก้ตกโลหิต ใช้เป็นยาแก้กระษัย อาการป่วยที่เกิดจากหลายสาเหตุ ทำให้ร่างกายเสื่อมโทรม ชูบผอม ปวดเมื่อย โลหิตจาง ต้มกับน้ำกินเป็นยาบำรุงน้ำนมให้สมบูรณ์ ช่วยแก้อาการท้องเสีย ใช้เป็นยาขับพยาธิ ขับปัสสาวะ แก้ขัดเบา ขับปัสสาวะให้คล่อง แก้นิ่ว แก้ปัสสาวะมีสีต่าง ๆ ช่วยแก้ไตพิการ โรคเกี่ยวกับทางเดินปัสสาวะที่มีปัสสาวะขุ่นข้นเป็นสีเหลืองหรือแดง และมักมีอาการแน่นท้อง รับประทานอาหารไม่ได้ ช่วยแก้อาการอักเสบหรือลดการติดเชื้อ เช่น ฝีหรือรอยฟกช้ำ ตำรายาไทยจะใช้รากไทร้อยใน “พิกัดตรีธารทิพย์” ประกอบไปด้วยรากไทร้อย รากราชพฤกษ์ และรากมะขามเทศ มีสรรพคุณเป็นยาบำรุงน้ำนม แก้กระษัย แก้ท้องร่วง ช่วยฆ่าเชื้อคุดทะราด

4) ต้นอัสสัถยพฤกษ์ (โพธิ์) ต้นโพธิพฤกษ์ของพระสมณะโคตมพุทธเจ้าโพธิ, โพธิพฤกษ์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546) ต้นโพธิ์, ต้นไม้ที่พระพุทธเจ้าได้ประทับ ณ ภายใตร่มเงาในคราวตรัสรู้, ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้และต้นไม้อื่นที่เป็นชนิดเดียวกันนั้นสำหรับพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน ได้แก่ พันธุ์ไม้อัสสัถยะ (ต้นโพ) ต้นที่อยู่ ณ ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ตำบลคยา (สำนักงานโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2566)

4.1) สายพันธุ์โพธิพฤกษ์

แหล่งที่มา : <https://www.panmai.com>

ชื่อพื้นเมือง	โพ โพศรีมหาโพ โพธิ, ย่อง, สลี, โพธิใบ
ชื่อบาลี	อัสสถ (อัส-สัด-ถะ), โพธิ (โพ-ทิ), อัสสถโถ (อัส-สัด-โถ)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Ficus religiosa</i> L.
ชื่อสามัญ	Po Tree, Bodhi Tree, Peepul of India, Pipal of India, Sacred Fig Tree, Pipal Tree, Bo Tree
ชื่อวงศ์	MORACEAE

ถิ่นกำเนิด ต้นโพธิ์มีถิ่นกำเนิดในประเทศอินเดีย และพบทั่ว ๆ ไปทั้งในศรีลังกาและทวีปเอเชีย สภาพนิเวศน์ ขึ้นได้ในดินทั่ว ๆ ไป ไม่ชอบน้ำขังแฉะ แต่ก็ต้องมีความชุ่มชื้นพอควรลักษณะทั่วไป ต้นโพธิ์เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ ผลัดใบ แตกกิ่งก้านสาขาตรง ส่วนยอดของลำต้น ออกเป็นพุ่ม ปลายกิ่งลู่ลง กิ่งอ่อนเกลี้ยง ตามกิ่งอาจมีรากอากาศห้อยลงมาบ้าง ลำต้นมีความสูงประมาณ 20-30 เมตร ลำต้นมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 1.5-3 เมตร และมีน้ำยางสีขาว เปลือกต้นเรียบเป็นสีน้ำตาลปนเทา โคนต้นเป็นพูพอนขนาดใหญ่ โดยจัดเป็นพรรณไม้ที่มีรูปทรงของลำต้นส่วนงามชนิดหนึ่ง ใบเป็นใบเดี่ยว ออกเรียงสลับ ใบเป็นรูปไข่ ปลายใบแหลมและมีติ่งหรือหางยาวห้อยลง โคนใบมนเว้าเข้าหาก้านใบ เป็นรูปหัวใจ ใบมีขนาดกว้างประมาณ 8-15 เซนติเมตร และยาวประมาณ 12-24 เซนติเมตร ผิวใบเกลี้ยงเป็นมัน เนื้อใบค่อนข้างเหนียว แผ่นใบเป็นสีเขียวทึบ ๆ ส่วนยอดอ่อนหรือใบอ่อนนั้นเป็นสีน้ำตาลแดง ก้านใบยาวและอ่อน มีความยาวได้ประมาณ 8-12 เซนติเมตร มีหูใบยาวประมาณ 0.5-1 เซนติเมตร หลุดร่วงได้ง่าย (วิทย์ เทียงบุญธรรม, 2546: 575-576)

4.2) ด้านโภชนาหาร

เนื่องด้วยต้นโพธิ์นี้ เป็นที่เคารพนับถือของพุทธศาสนิกชน จึงไม่ปรากฏว่า มีการนำมารับประทานเป็นอาหาร แต่ผลของโพธิ์มีมนุษย์สามารถรับประทานได้โดยไม่เป็นอันตราย มีความใกล้เคียงกับผลไม้เนื้อ ผลใช้รับประทานเป็นยาระบายอ่อน ๆ และช่วยในการย่อยอาหาร ใบอ่อนใช้รับประทานเป็นอาหารได้ ใช้เลี้ยงหนอนไหมได้ นอกจากนี้ใบโพธิ์ยังมีคุณค่าทางโภชนาการซึ่งสามารถนำมาใช้ในสูตรอาหารในการทำปุ๋ยสัตว์ได้ และยังพบว่าใบมีปริมาณของโปรตีนและธาตุหินปูนสูง ผลอ่อนใช้รับประทานเป็นอาหารได้ เพียงแค่ไม่ค่อยนิยมนำมาเป็นอาหารเท่านั้นเอง (เภสัชกรหญิง จุไรรัตน์ เกิดดอนแฝก, 2548: 116)

4.3) สรรพคุณทางยารักษาโรค

สรรพคุณของต้นโพธิ์ แบ่งออกทางกายภาพ ดังนี้

- (1) ใบ มีสรรพคุณช่วยลดระดับน้ำตาลในเลือด เป็นยาแก้ไข้จับสั่น รื้อรัง ใช้รักษาโรคคางทูม รักษาโรคท้องผูก ท้องร่วง เป็นยาบำบัดโรคผิวหนัง
- (2) ผล มีสรรพคุณเป็นยาแก้โรคหัวใจ ช่วยขับพิษ ช่วยรักษาโรคหืด
- (3) เมล็ด มีสรรพคุณใช้เป็นยาลดไข้และแก้โรคกระเพาะปัสสาวะอักเสบ
- (4) เปลือกต้น มีสรรพคุณใช้เป็นยาแก้เจ็บคอ ช่วยแก้อาการกระหายน้ำ รักษาปากเป็นหนอง เป็นยาชงกินแก้โรคหนองใน ใช้เป็นยาล้างแผลช่วยรักษาแผลเปื่อย สมานบาดแผล ห้ามเลือด ทำให้หนองแห้ง ใช้เป็นยาแก้ปวดฟัน ใช้เป็นยาแก้โรคผิวหนัง
- (5) ราก มีสรรพคุณใช้เป็นยารักษาโรคเหียงอก ใช้เป็นยารักษาโรคเกาต์
- (6) ยาง มีสรรพคุณใช้รักษาโรคผิวหนัง เป็นยารักษาโรคหูด เป็นยาแก้เท้าเป็นหนอง แก้เท้าเป็นพยาธิ ช่วยแก้กล้ามเนื้อชาบวม (เภสัชกรหญิง จุไรรัตน์ เกิดดอนแฝก, 2548. หน้า 117)

5) ต้นนาคะ (กาเกะทิง) โพธิ์พฤกษ์พระอาริยมตตริยพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้า 4 พระองค์ คือ พระพุทธเจ้าองค์ที่ 6 พระนามว่า พระมังคลพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าองค์ที่ 7 พระนามว่า พระสมณพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าองค์ที่ 8 พระนามว่า พระเรวตะพุทธเจ้า และพระพุทธเจ้าองค์ที่ 9 พระนามว่า พระโสภิตพุทธเจ้า ทั้ง 4 พระองค์ได้ประทับตรัสรู้ ณ คุ้งไม้กาเกะทิง เช่นเดียวกัน (ขุ. พุท. 33/25/361-364) ในคัมภีร์อนาคตวงศ์ จักมีพระพุทธเจ้าอีกพระองค์หนึ่งที่จักเสด็จมาตรัสรู้ในภพที่นี้ นามว่า “พระเมตตริย หรือ พระอาริยมตตริย” และในพระไตรปิฎกเล่มที่ 84 ของ ส.ธรรมภักดี กล่าว

ไว้ว่า ต้นกาะทิงจะเป็นพันธุ์ไม้ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าในอนาคตกาลข้างหน้า ซึ่งมีนามว่า “พระศรีอาริยเมตตรัย”

5.1) สายพันธุ์โพธิพฤกษ์

เครดิตภาพ : <http://www.dhammajak.net>

ชื่อสามัญ Alexandrian laurel, Beautiful-leaf, Bornero mahogany, Indian laurel

ชื่อทางวิทยาศาสตร์ Calophyllum inophyllum Linn.

วงศ์มังกุด CLUSIACEAE หรือ GUTTIFERAE (วิทยา บุญวรพัฒน์, 2554: 36)

ภาษาบาลีเรียกว่า ต้นนาคะ ถิ่นกำเนิดอยู่ในอินเดียและฝั่งตะวันตกของแปซิฟิก ในบ้านเรานั้นเรียกชื่อต่างกันไปได้แก่ เนาวกาน (น่าน), สารภีทะเล (ประจวบคีรีขันธ์), ทิง (กระบี่), สารภีแนน (ภาคเหนือ), นอ (ภาคอีสาน), กระทิง กากทิง กากะทิง กากะทิง (ภาคกลาง), กะทิง กาทิง ทิง (ภาคใต้), ไท่กว้อ หงฮั่วเขอ หูถง (จีนกลาง) เป็นต้น เป็นพันธุ์ไม้ที่มีถิ่นกำเนิดในแถบอินโดจีน (ไทย พม่า ลาว เวียดนาม เขมร มาเลเซีย อินเดีย ศรีลังกา) ในประเทศไทยมีต้นกระทิงอยู่ 2 ชนิด ชนิดแรกใบสีเขียว (Calophyllum inophyllum Linn.) ส่วนอีกชนิดจะเป็นใบสีแดง (Calophyllum polyanthum Wall. ex Choisy)

เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่สูงประมาณ 8-20 เมตร เรือนยอดเป็นพุ่มกลมทึบ เปลือกนอกสีน้ำตาลอมเทา ใบมนรูปไข่กลับ ผิวใบเกลี้ยง เนื้อใบหนาเป็นมัน สีเขียวเข้ม ไม่ผลัดใบ ใบมียางสีขาว ดอกเล็กสีขาวถึงเหลืองนวล กลิ่นหอม ดอกบานไม่พร้อมกัน ออกเป็นช่อสั้นตามปลายกิ่งและซอกใบใกล้ปลายกิ่ง ดอกตูมมักอยู่ที่ปลายช่อดอก ดอกบานเต็มที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2 ซม. กลีบดอกงุ้มโค้งเข้าหากัน มีเกสรตัวผู้สีเหลืองเข้มจำนวนมาก เมื่อใกล้โรยเกสรตัวผู้จะเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาล ออกดอกช่วงเดือนตุลาคม-ธันวาคม ผลทรงกลม เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 2.5 ซม. ผลอ่อนสีเขียว ปลายผลเป็นติ่งแหลม และเมื่อแก่จะมีสีน้ำตาล แห้ง ผิวย่น แต่ละผลมี 1 เมล็ด

5.2) ด้านโภชนาหาร ไม่นิยมนำมาปรุงเป็นอาหาร เพราะยางมีพิษ

5.3)สรรพคุณทางยารักษาโรค (นิจศิริ เรื่องรังสี, ธวัชชัย มังคละคุปต์, 2547, หน้า 28)

ลำต้น มีรสเมาและฝาดเล็กน้อย ใช้เป็นยาสุขุม มีพิษเล็กน้อย

ดอกและใบ มีรสหอมเย็น ใช้เป็นยาบำรุงหัวใจ แก้อาการการเต้น

ของหัวใจผิดปกติ และใช้ปรุงเป็นยาหอม ใบมีรสเมาเย็น ช่วยแก้อาการตาแดง ตาฝ้า ตามัว และใช้ล้างตา โดยใช้ใบตำกับน้ำสะอาดล้างตา ช่วยแก้ประจำเดือนมาไม่เป็นปกติและช่วยแก้อาการปวดประจำเดือนของสตรี ช่วยรักษาแผลสด

ยางจากต้น มีฤทธิ์ทำให้อาเจียน มีฤทธิ์เป็นยาถ่าย ช่วยขับปัสสาวะ

เปลือกต้น ใช้เป็นยาพอกทรวงอกแก้วัณโรคปอด ใช้ต้มเป็นยาขับปัสสาวะในโรคหนองใน ใช้ชำระล้างแผล ใช้ทำเป็นพลาสติกปิดแผล ใช้เป็นยาแก้คัน เปลือกใช้ภายนอกสำหรับล้างแผลอักเสบเรื้อรัง ช่วยแก้อาการฟกช้ำดำเขียว ทาภายนอกแก้อาการบวม

น้ำคั้นจากใบ ใช้เป็นยาฝาดสมานภายนอก ใช้กับโรคเรื้อรังผิวหนัง

น้ำมันจากเมล็ด ที่ทำให้บริสุทธิ์ใช้กินแก้โรคหนองใน ช่วยแก้โรคผิวหนัง ผื่นคัน แก้เหา และช่วยสมานแผล ใช้แก้หิดและกลากเกลื้อน มีรสเมาร้อนและมีน้ำมัน ใช้สำหรับถูนวดแก้อาการปวดข้อ แก้อาการเคล็ดขัดยอก แก้บวมได้

ราก ใช้เป็นยาล้างแผล ช่วยแก้อาการฟกช้ำ แก้อาการปวดบวมเคล็ดขัดยอก ช่วยแก้อาการปวดหลังอันเนื่องมาจากไตพร่อง

ข้อควรระวัง ในการใช้สมุนไพรกระทิง เวลาใช้ต้องระมัดระวัง เพราะยางจากต้นกระทิงมีพิษ มีฤทธิ์ทำให้อาเจียนและออกฤทธิ์เป็นยาถ่ายอย่างรุนแรง (พญ.เพ็ญนภา ทรัพย์เจริญ, รศ.ดร.นิจศิริ เรื่องรังสี, อาจารย์กัญญา ดิวิเศษ, 2549: 57)

องค์ความรู้จากการศึกษา

ต้นโพธิ์พฤษภทั้ง 5 ต้น มีความสำคัญทั้งประวัติศาสตร์ทางพุทธศาสนา ซึ่งแบ่งเป็นความสำคัญทางด้านจิตใจ ต่อความเคารพนับถือของผู้ที่นับถือพุทธศาสนา ส่วนทางกายภาพนั้นต้นโพธิ์พฤษภทั้ง 5 ต้น มีความสำคัญทางสรรพคุณด้านต่าง ๆ คือ 1) สรรพคุณด้านอาหาร 2) สรรพคุณด้านยารักษาโรค และ 3) สรรพคุณด้านการแปรรูปเป็นวัสดุสร้างที่อยู่อาศัยได้

สรุป

โพธิ์พฤษภ นอกจากมีบรรพบุรุษเป็นต้นไม้ที่เหล่าพระพุทธเจ้าประทับนั่งตรัสรู้ได้โคนแล้ว โดยธรรมชาติของต้นไม้โพธิ์พฤษภนี้ ยังมีคุณประโยชน์หลายด้าน จะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่ยอด ใบ ผล สามารถนำมาเป็นอาหารได้ ลำต้นแข็งแรงสามารถนำมาสร้างเรือนสำหรับอยู่อาศัยได้ ส่วนองค์ประกอบทั้งหมดนั้น ไม่ว่าจะเป็น ลำต้น ใบ ราก ผล ยาง สามารถนำมาปรุงเป็นยารักษาโรคร้ายที่เกิดสัตว์มนุษย์ได้อย่างดี สะท้อนให้เห็นว่าต้นโพธิ์พฤษภนี้มีคุณเอนกอนันต์ในการยังชีพของสัตว์โลกได้เป็นอย่างดีทั้งทางกายและทางใจ

บรรณานุกรม

- กฤษ เหลือลมัย. (2563). **ผักยืนต้น กินผักอายุยืน โลกอายุยาว**. จัดพิมพ์โดย : มูลนิธิชีววิถี.
- จุไรรัตน์ เกิดดอนแฝก. (2548). **สมุนไพรบำบัดเบาหวาน 150 ชนิด**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ เซเว่น พรินติ้ง กรุ๊ป จำกัด.
- ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ และนิธดา หงส์วิวัฒน์. (2566). **ผลไม้ 111 ชนิด คุณค่าอาหารและการกิน**. สืบค้น 12 กุมภาพันธ์ 2566. จาก <https://www.organicfacts.net>
- นิจศิริ เรืองรังษี, และ ธวัชชัย มังคละคุปต์. (2547). **หนังสือสมุนไพรไทย เล่ม 1**. กรุงเทพมหานคร : บ.ฐานการพิมพ์.
- พญ.เพ็ญภา ททรัพย์เจริญ, นิจศิริ เรืองรังษี, และอาจารย์กัญญา ตีวิเศษ. (2549). **หนังสือสมุนไพรในอุทยานแห่งชาติ ภาคกลาง**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี : ศูนย์พัฒนาตำราการแพทย์แผนไทย มูลนิธิการแพทย์แผนไทยพัฒนา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2546). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- พระรัตนปัญญาเถระ รจนา แสง มนวิthur เปரியู แพล. (2550). **ชินกาลมาลีปกรณ์**. จัด

- พิมพ์เป็นธรรมทานเนื่องในวโรกาส สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินยกข้อฟ้าเอกพระอุโบสถและทรงประกอบพิธีเป็นป้ายพิพิธภัณฑฯ ณ วัดพระแก้ว. กรุงเทพมหานคร: รำไทย เพรส จำกัด.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหิดล. (2566). **ไซปรีสนาพฤกษาพรรณ ภาควิชาพฤกษศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ ไทรย้อยใบแหลม**. สืบค้น 12 กุมภาพันธ์ 2566, จาก <https://www.il.mahidol.ac.th/e-media/plants/ไทรย้อยใบแหลม>.
- มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. (2566). **ฐานข้อมูลเครื่องยาสมุนไพร คณะเภสัชศาสตร์ ไทรย้อย**. สืบค้น 12 กุมภาพันธ์ 2566, จาก <https://www.thaicrudedrug.com/ไทรย้อย>.
- มูลนิธิหมอชาวบ้าน. (2566). **ข้อมูลสมุนไพรใกล้ตัว**. สืบค้น 12 กุมภาพันธ์ 2566, จาก <https://www.facebook.com/folkdoctorthailand>.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554**. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.
- ราชันย์ ภูมา และสมราน สุดดี. (2557). **ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย เต็ม สมิตินันท์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2557**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานหอพรรณไม้ สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- วรรณ กัลยาณวงศ์ ณ อยุธยา. (2566). **ไทรย้อยใบแหลม พันธุ์ไม้พระราชทาน เพื่อปลูกเป็นมงคล**. สืบค้น 12 กุมภาพันธ์ 2566, จาก <https://www.dnp.go.th/botany>.
- วิทย์ เทียงบุรณธรรม. (2546). **พจนานุกรมสมุนไพรไทย**. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: รวมสาส์น.
- วิทยา บุญวรพัฒน์. (2554). **สารานุกรมสมุนไพรไทย-จีน ที่ใช้บ่อยในประเทศไทย. “กระทิง”**. กรุงเทพมหานคร: สมาคมศาสตร์การแพทย์แผนจีนในประเทศไทย.
- สำนักงานโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. (2566). **ไม้พุทธประวัติ, “โพธิ์”**. สืบค้น 12 กุมภาพันธ์ 2566, จาก <https://www.rspg.or.th>